การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในพื้นที่โครงการหลวง ภาคเหนือของไทย*

King Bhumibol's Science Knowledge Based Transfer of Teachers' Community Learning Centers to Promote Learners' Green Citizenship in Royal Project Areas, Northern of Thailand

ชรินทร์ มั่งคั่ง (Charin Mangkhang)**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงและ 2) สังเคราะห์องค์ความรู้ศาสตร์พระราชาที่นำไปใช้ของผู้เรียนสู่การเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง ภาคเหนือของไทย การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงและมีความสมัครใจของครู จำนวน 15 คน และผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ที่เป็นเกษตรกรในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง จำนวน 30 คน โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ตามศาสตร์พระราชาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาบริบทเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ 2) การคัดเลือกพื้นที่พัฒนาแบบเวทีประชาคม 3) การออกแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ 4) การตรวจสอบผลผลิตของการพัฒนาเชิงพื้นที่ 5) การประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนาเชิงพื้นที่ 6) การสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ศาสตร์พระราชา และ 7) การพัฒนาศักยภาพพลเมืองในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงเพื่อการส่งเสริมการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน สำหรับแนวปฏิบัติที่ดีในการใช้ความรู้ศาสตร์พระราชามีหลักการปฏิบัติ 5 องค์ประกอบ คือ 1) การวิเคราะห์บริบทเพื่อวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Context) 2) การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อความยั่งยืน (Input) 3) กระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดี (Process) 4) ผลผลิตของการถ่ายทอดความรู้ (Product) และ 5) องค์กรเพื่อการหนุนเสริมสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Supporting Agencies)

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา การถ่ายทอดองค์ความรู้ ความเป็นพลเมืองวิถีเขียว

---

* บทความนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาที่ค้นพบในรายงานการวิจัยเรื่อง การถ่ายองค์ความรู้โครงการหลวงและการพัฒนาศักยภาพชุมชนบนพื้นที่สูง

(This paper is final research on A Study Project of the Royal Project's Knowledge Transfer and Capacity Building for Highland Communities)

** รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Associate Professor Dr., Faculty of Education, Chiang Mai University)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

Abstract

This research aims to: 1) study the King Bhumibol's Science knowledge based transfer of community learning centers to promote learners' green citizenship in the royal project areas 2) synthesize King Bhumibol's Science knowledge from the best practice in communities in the royal project areas in the northern areas of Thailand. This research used a qualitative methodology. The target groups were selected from voluntary 15 teachers and 30 famers in communities of the royal project areas. The results would be analyzed in term of content analysis. The research results revealed that the King Bhumibol's Science knowledge based transfer to promote the green citizenship consists of 7 steps: 1) context study for area-based development 2) to area selection by ad coring civil society forum 3) process design of knowledge transfer 4) monitoring product of the area-based development 5) area-based development evaluation 7) citizen competency development in the royal project area for promoting sustainable self-reliance. The best practices in the use of the King Bhumibol's Science have five principles: 1) contextual analysis 2) sustainable input 3) best practice process 4) product transfer and 5) lifelong learning supporting agencies

Keyword: King Bhumibol's Science, Knowledge Based Transfer, Green Citizenship

บทนำ

ศาสตร์พระราชา (king Bhumibol's Science: KBS) คือ วิทยาการองค์ความรู้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม (Holistic Quality of life: HQL) เพื่อความสุขพลเมืองไทยทั้งมวลอย่างยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (สมชัย จิตสุชน, 2560; College of Social Innovation Rangsit University, 2017) โดยศาสตร์พระราชาได้เริ่มต้นเผยแพร่องค์ความรู้ขึ้นในพื้นที่โครงการหลวงเมื่อปีพุทธศักราช 2512 ซึ่งเป็นโครงการส่วนพระองค์จากการเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรวิถีชีวิตของชาวบ้านที่บ้านดอยปุยซึ่งอยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ และ มีชื่อเรียกในระยะแรกว่า "โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา" ณ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการดำเนินการครั้งแรก โดยมีครูและชาวบ้านในพื้นที่สูงจากหมู่บ้าน 17 แห่ง ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และน่าน พระองค์มีดำริให้ช่วยชาวบ้านได้รับประโยชน์โดยตรงกับคนบนพื้นที่สูงและส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้พึ่งตนเอง จุดประสงค์อีกประการคือการมีมนุษยธรรมที่มุ่งให้ผู้อยู่ในถิ่นทุรกันดารสามารถมีความรู้พยุงตัวสร้างความเจริญได้ รวมทั้งเป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควรจะช่วยเพราะเป็นปัญหาวิกฤตคือเรื่องยาเสพติด การช่วยชาวบ้านให้ปลูกพืชที่เป็นประโยชน์ที่เลี้ยงชีพได้จะทำให้ชาวบ้านเลิกปลูกฝิ่นซึ่งเป็นพืชเสพติด ฉะนั้นโครงการหลวงจึงส่งผลให้นโยบายการปราบปรามการสูบฝิ่นและค้าฝิ่นได้ผลดี อีกอย่างคือวิถีชีวิตการเพาะปลูกที่ต้องเผาถางป่าเพื่อการดำรงชีพโดยวิธีการไม่ถูกต้องนั้นส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติสู่ความหายนะได้

ถ้าสังคมได้ช่วยพัฒนาคนพื้นที่สูงก็เท่ากับได้ช่วยชาติบ้านเมืองให้มีความสงบ สันติ อยู่ดีกินดีและปลอดภัยกันทั้งประเทศ การดำเนินการเพื่อให้โครงการนี้สำเร็จให้จะต้องพัฒนาคนในพื้นที่สูงให้อยู่เป็นหลักแหล่ง และส่งเสริมนโยบายให้คนเป็นผู้ดูแลป่ารักษาป่าเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำให้มีความยั่งยืน โดยการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริของโครงการหลวง หรือ มูลนิธิโครงการหลวง นั้นมีเป้าหมายสำคัญประกอบด้วย 1) ช่วยชาวเขาเพื่อมนุษยธรรม 2) ช่วยชาวไทยโดยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร 3) กำจัดการปลูกฝิ่น 4) รักษาดินและใช้พื้นที่ให้ถูกต้อง คือให้ป่าอยู่ในส่วนที่เป็นและทำไร่ทำสวน ในส่วนที่ควรเพาะปลูก อย่าให้สองส่วนนี้รุกล้ำซึ่งกันและกัน และ5) การปลูกพืชเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มุ่งให้ประชาชนสามารถใช้พื้นที่ในพัฒนาเพื่อปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่หนาวเย็นได้ โดยได้มีการปฏิบัติงานทดลองค้นคว้าเพื่อพัฒนาพืชพรรณที่เหมาะสมกับศักยภาพชุมชนพื้นที่สูง (ชนิดา ชิดบัณฑิตย์, 2550; สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), 2559) ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555) ได้เสนอรายงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) เกี่ยวกับการพัฒนาพลเมืองตามศาสตร์พระราชาเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาประเทศและพัฒนาคนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยมีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง มีการเสนอข้อคิดเชิงนโยบายในด้านต่างๆ ตลอดจนแนวทางการนำไปประยุกต์ ใช้สำหรับประเทศไทย และได้มีการเผยแพร่ต่อผู้สนใจใน 166 ประเทศทั่วโลก ซึ่งมีข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาในมิติหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 6 ประการ คือ 1) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของคนจน 2) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ 3) เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน 4) หลักเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ 5) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน และ 6) การปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความคิดของคนเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคนเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

แนวคิดการส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียว (Green Citizenship) นั้นเป็นการพัฒนาคนโดยการระเบิดจากภายในที่เน้น “ปลูกคน” ก่อน “ปลูกป่า” เพื่อสร้างความเข้าใจสำนึกสิทธิในการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่สู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะมุ่งอนาคต (Future Orientation) ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการศาสตร์พระราชา (KBS) ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรที่ทรงยึดวิธีการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไทย (Thai Citizenship) ได้เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาตลอดรัชสมัย ซึ่งเป็นวิทยาการแห่งการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตโดยใช้หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยสาระสำคัญคือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายมิติ ทั้งทางด้านกายภาพด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม และระหว่างการดำเนินการนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงาน ให้เขานั้น “เข้าใจ”

เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็ เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้วจะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย การสร้างปัญญาสังคมเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเข้าถึงประชาชน หากพลเมืองยังขาดความเข้าใจก็ต้องสร้างปัญญาสังคมให้เยาชนได้เข้าใจ การพัฒนาพลเมืองให้มีคุณลักษณะมุ่งอนาคตจึงเป็นการสร้างความเข้มแข็งในภาพรวมของการพัฒนาประเทศและการเปลี่ยนแปลงโลก (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2559) การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่สูงจึงต้องพัฒนาสมรรถนะให้เป็นบุคคลที่สามารถเลือกใช้วิธีที่ง่ายที่สุดในการสื่อสารกับเยาวชนและชาวบ้านเพื่อสร้างปัญญาและแก้ปัญหาเพื่อการพึ่งตนเองได้ ซึ่งแนวพระราชดำริในการพัฒนานั้นเพื่อให้เข้าใจ เข้าถึง ในระยะแรกแล้วจึงพัฒนาในระยะต่อไป โดยใช้หลักการสำคัญคือ การเริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) การพึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) และการเป็นต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and Role Model) (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2560; อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2560) ฉะนั้นศาสตร์พระราชาจึงเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อใช้เป็นภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลงในอนาคตอันเนื่องมาจากความผันแปรของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิถีแห่งธรรมชาติ ความขัดแย้ง ซึ่งผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วกำลังจะส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงด้านอาหาร พลังงาน สร้างความแตกแยก และทำให้ประชาชนขาดสันติสุขตามเป้าหมายของศาสตร์พระราชา คือ เพื่ออยู่รอด (Survival) พึ่งตนเอง (Self-reliance) และยั่งยืน (Sustainable) ดังที่ Smith (2005) ได้เสนอว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเป็น “พลเมืองวิถีเขียว” นั้นคือ พลเมืองขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) เป็นแนวคิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กรตามทฤษฎีสนาม (Lewin, 1951) และนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ของ Nonaka (1994) และ Nonaka & Takeuchi (1995) ที่ได้มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำความรู้ที่ฝังอยู่ในคน Tacit Knowledge ของคนในชุมชนถ่ายทอดออกมาและนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานพัฒนาคนและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรมตามวงจร SECI ประกอบด้วย 1) S -Socialization เป็นการสร้างความรู้ด้วยการแบ่งปันประสบการณ์ด้วยการพบปะสมาคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น การพูดคุย ใช้เวลาอยู่ด้วยการ การสอนงาน ฝึกงาน ซึ่งจะเป็นการถ่ายทอด แบ่งปัน ความรู้ที่อยู่ในตนไปให้บุคคลอื่น 2) E -Externalization เป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการอธิบายหรือแสดงความรู้ที่อยู่ในตนออกมาให้เป็นที่ประจักษ์ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับการแบ่งปัน โดยการแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาเป็นแนวคิดภาษาสัญลักษณ์ ลายลักษณ์อักษร ได้แก่ คู่มือ ตำรา ภาพ การบันทึกเสียง 3) C- Combination เป็นการผสมผสาน โดยนำความรู้ที่ชัดแจ้งมาสร้างสรรค์ หรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งในเรื่องใหม่ ๆ มีความซับซ้อนมากขึ้น หรือเป็นขั้นเป็นตอนมากขึ้น เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ในทางปฏิบัติได้ง่ายขึ้น และ 4) I- Internalization เป็นการนำความรู้ที่ได้มาใหม่ไปใช้ปฏิบัติหรือลงมือปฏิบัติจนกลายเป็นความรู้ของตนเองซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนความรู้ที่ชัดแจ้งให้กลายเป็นความรู้ที่อยู่ในตน ฉะนั้นกระบวนการในการสร้างความรู้ที่จะเกิดประโยชน์นั้นจะต้อง

มีการนำความรู้ไปลงมือปฏิบัติ และมีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้การทำงานผ่านการพัฒนาปรับปรุงตนเองของคนในชุมชนจากการปฏิบัติงาน

การสร้างแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เป็นการเรียนรู้ผ่านกระทำ (Learning by Doing) ตามแนวคิดของพระพุทธเจ้าที่ใช้การจัดการความรู้เพื่อเสนอแนวปฏิบัติที่ดีคือการเสนอทางสายกลางเป็นทางออกของการดับทุกข์ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542) และแนวคิดของดิวอี้ (Dewey,1963) สำหรับแนวทางการพิจารณาวิธีการปฏิบัติเป็นเลิศประกอบด้วย 1) วิธีปฏิบัตินั้นดำเนินการบรรลุผลได้สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องหรือเป็นวิธีปฏิบัติที่สร้างความพึงพอใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน 2) วิธีปฏิบัตินั้นผ่านกระบวนการนำไปใช้อย่างเป็นวงจรจนเห็นผลชัดเจนว่าทำให้เกิดคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องหรือมีกระบวนการวงจรคุณภาพจนเห็นแนวโน้มของตัวชี้วัดความสำเร็จที่ดีขึ้น 3) สามารถบอกเล่าถึงวิธีปฏิบัติได้ว่า ทำอะไร (what) ทำอย่างไร (how) และทำไปทำไม (why) 4) ผลจากวิธีการปฏิบัติสอดคล้องเป็นไปตามมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ หรือ กลยุทธ์ จุดเน้นตามกลยุทธ์ 5) วิธีปฏิบัตินั้นสามารถระบุได้ว่าเกิดจากปัจจัยสำคัญที่ชัดเจนและปัจจัยนั้นก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ต่อเนื่องและยั่งยืน และ 6) วิธีปฏิบัตินั้นใช้กระบวนการจัดการความรู้ (KM-Knowledge Management) เช่น การทำกิจกรรมเรื่องเล่าเร้าพลังในการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติงาน แนวปฏิบัติที่ดีเลิศจึงเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง สามารถแก้ปัญหาที่ประสบมาแล้วให้เกิดผลสำเร็จที่เป็นเลิศกับชุมชนและสามารถเป็นแบบอย่างหรือเป็นแนวทางแก้ปัญหาให้กับชุมชนอื่นๆ ที่จะต้องปฏิบัติการในลักษณะเดียวกันได้ (สถาบันวิจัยพัฒนาเพื่อการเรียนรู้, 2549; อรทัย มูลคำ, 2554) ซึ่งครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสามารถใช้กระบวนการสำคัญในการเรียนรู้เพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดี ดังนี้ 1) การแสวงหาความรู้ (Acquisition) ได้แก่ การเลือกข้อมูลและสารสนเทศ จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร 2) การสร้างความรู้ (Creation) เป็นการพัฒนาความรู้ใหม่ หรือนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากความสามารถในการมองเห็นถึงความสัมพันธ์ใหม่ โดยมีการเชื่อมโยง กับองค์ประกอบต่าง ๆ ของความรู้และผสมผสานกันอย่างมีเหตุมีผลตามวิธีการสรุปจากส่วนย่อยไปหาส่วนรวม 3) การจัดเก็บความรู้ (Storage) คือการจัดระบบข้อมูล และการนำไป จัดเก็บไว้สร้างคุณค่าของความรู้ให้ง่ายต่อการเข้าถึงของคนในชุมชนที่สามารถนำไปใช้ได้ทุกเวลาและทุก สถานที่ 4) การวิเคราะห์และการทำเหมืองข้อมูล (Analysis and Data Mining) คือเทคนิคในการวิเคราะห์ข้อมูล การปรับโครงสร้างและการตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลต่าง ๆ โดยการทำเหมืองข้อมูลสามารถทำให้เกิดความเข้าใจความหมายของข้อมูล โดยมีการแบ่งหมวดหมู่ การจัดกลุ่ม การสรุปหาใจความสำคัญ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล 5) การถ่ายโอนและการเผยแพร่ความรู้ (Transfer and Dissemination) ได้แก่ เทคนิค วิธีการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และภายในบุคคลที่มีการเคลื่อนย้ายข้อมูลสารสนเทศและความรู้ทั้งมีเป้าหมายและไม่มีเป้าหมายทั้งหมดในชุมชน และ 6) การประยุกต์ใช้และการทำให้ข้อมูลถูกต้อง (Application and Validation) อาทิ การใช้และการประเมินผลความรู้โดยคนในชุมชนที่เป็นผู้ปฏิบัติโดยความสำเร็จสามารถพิจารณาได้ จากความต่อเนื่องหมุนเวียนและการใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์สำหรับความรู้และประสบการณ์ที่มากมายของชุมชน (วิจารณ์ พานิช, 2548: 5; Nonaka (1994); Marquardt,1996: 142-169)

การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงจึงดำเนินการเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2560-2579 ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิต อย่างเป็นสุข

สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของ โลกศตวรรษที่ 21” รวมถึงแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ในการจัดการศึกษาคือ 1) พัฒนาระบบและกระบวนการ จัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) พัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติ 3) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) นำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง ซึ่งการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 1) กำหนดความรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6) การนำความรู้ไปใช้ และ 7) การติดตามและประเมินผล (พรพิมล หรรษาภิรมย์โชค, 2550) ดังแนวคิดของ Kintz (2011) ที่เสนอแนวทางการการศึกษาเพื่อรับใช้ชุมชน (Community Engagement in Education) ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนเข้มแข็งไว้ 5 ขั้นตอน คือ 1) มีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับทัศนคติ ความกังวล โอกาสและแรงบันดาลใจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา 2) มีการกำหนดโครงสร้างการดำเนินการเพื่อการมีส่วนร่วม 3) มีการหนุนเสริมคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา สมาคมครูผู้ปกครองหรือผู้ประสานงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป้าหมายและการพัฒนาแผนการดำเนินงาน 4) มีการสร้างศักยภาพเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชาวบ้านและชุมชน และ 5) มีการดำเนินการตรวจสอบและติดตามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านศักยภาพความเป็นพลเมืองวิถีเขียวในพื้นที่โครงการหลวงที่จะช่วยให้เกิดการวางแผนและปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตและพัฒนาครูให้สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะการเป็นผู้เรียนที่มีจิตสาธารณะเพื่อสิ่งแวดล้อมยั่งยืน และสามารถบูรณาการการพัฒนาอาชีพที่จะเป็นพื้นฐานในการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรักและหวงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความพลเมืองวิถีเขียวตามหลักการสำคัญของศาสตร์พระราชานั้นต้องเป็นคนมีคุณธรรมและคุณลักษณะที่เป็นคนมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี รู้จักความพอประมาณเพื่อเกิดทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสู่การพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องและสามารถแข่งขันในระดับสากลได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการถ่ายทอดความรู้ศาสตร์พระราชาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง ภาคเหนือของไทย
2. สังเคราะห์องค์ความรู้ศาสตร์พระราชาที่ผู้เรียนนำไปใช้สู่การเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง ภาคเหนือของไทย

วิธีวิจัยการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้การศึกษาครั้งนี้เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเสนอข้อมูลปรากฏการณ์ (Phenomena) ในเชิงอรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutic) ที่เน้นการตีความบทที่ได้รับจากการการเล่าเรื่อง (Storytelling) การสัมภาษณ์ และการการสนทนากลุ่ม โดยให้ครูแสดงความรู้สึกของตนที่เกิดขึ้นจากการฝังตัวในชุมชนพื้นที่สูงของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงภาคเหนือของ ซึ่งได้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนพื้นที่สูง โดยผู้วิจัยดำเนินการในการนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมาตั้งแต่พุทธศักราช 2550-2559 ซึ่งครูมีความไว้วางใจกับคณะวิจัยเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีความประสงค์และสมัครใจแจ้งความจำนงขอเข้าร่วมโครงการถ่ายทอดความรู้โครงการหลวงและพัฒนาศักยภาพชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนและพร้อมยินดีให้ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษา สังเกตการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้มีความยินดีเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นแนวปฏิบัติทีดีจากได้รับองค์ความรู้ไปพัฒนาชุมชนในพื้นที่ 6 จังหวัด คือ 1) จังหวัดตาก ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านซอแค่วาคี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านเลอผาโด้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านอุสุโพคี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านกรูโบ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านตะละโค่ง ศูนย์การเรียนรู้บ้านคำหวัน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านห้วยกระทิง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านผักกูด 2) จังหวัดเชียงราย คือ ศูนย์การเรียนรู้บ้านแม่ฉางข้าว 3)จังหวัดลำพูน คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านป่าก่อ 4) จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้าใหม่เฮาะคี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านดอยน้อย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านสันดินแดง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านห้วยยาว ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแม่คองซ้าย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแปกแซม และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านปางมะขามป้อม 5) จังหวัดลำปาง ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแม่ต๋อมนอก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านห้วยบง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านห้วยน้ำตื้น 6) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้บ้านแม่กองแป ศูนย์การเรียนรู้บ้านห้วยไทร ศูนย์การเรียนรู้บ้านแม่อุมอง ศูนย์การเรียนรู้บ้านห้วยน้ำจาง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านกิ่วหน่อ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านหัวปาย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านห้วยมะโง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านพะโท ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านร่มเย็น และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านอีหลู่ โดยในพื้นที่การวิจัยมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทั้งหมด 23 คน และมีผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ของศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นเกษตรทั้งสิ้น 1,050 คน

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) กลุ่มครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สมัครใจและฝังตัวอยู่ในชุมชนพพื้นที่โครงการหลวงไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 15 คน และ 2) กลุ่มผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ที่ได้จากอาสาสมัครซึ่งเป็นผู้แทนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ได้นำองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาไปใช้ในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง 30 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น 45 คน

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้วิจัยลงภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพจริงในพื้นที่โดยเก็บรวบรวมข้อมูลการเล่าเรื่อง (Storytelling) การสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาคสนามในพื้นที่ปฏิบัติงานของครูและผู้เรียน แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยได้รับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง 1 คน ผู้อำนวยการการสถาบันการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยภาคเหนือ 1 คน ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 คน อาจารย์สถานบันอุดมศึกษาที่เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็ง จำนวน 2 คน เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย เครื่องบันทึกเสียง แบบบันทึกภาคสนาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่มภายหลังการสัมภาษณ์ การบันทึกภาคสนามในพื้นที่ปฏิบัติงานของผู้เรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี หลังจากได้ข้อมูลภาคสนามแล้วผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาเพื่อสัมภาษณ์ในประเด็นที่ไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลในบางประเด็นจนได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และครอบคลุมจุดประสงค์การวิจัย (ชาย โพธิสิตา, 2559)

วิธีการรวบรวมข้อมูล

1. การรวบรวมและสังเคราะห์องค์ความรู้จากการบอกเล่าและสัมภาษณ์ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระชาให้ผู้เรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนพื้นที่สูง การจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ แผนปฏิบัติการศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในชุมชนพื้นที่สูงให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชาโครงการนิเทศการดำเนินงานโครงการจัดการความรู้และกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน

2. การเล่าเรื่องและการสนทนากลุ่มหลังการดำเนินการเกี่ยวกับใช้องค์ความรู้ของผู้เรียนในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง และแนวทางการจัดการความรู้ศาสตร์พระราชาเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดีในชุมชน

3. การลงภาคสนามศึกษาแนวปฏิบัติงานที่ดีของผู้เรียนในพื้นที่โครงการหลวงและประสานงานขอความร่วมมือในการถ่ายทอดข้อมูลและความรู้ผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับบริบทของการจัดการเรียนเพื่อถ่ายทดความรู้ศาสตร์พระราชาในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง ได้แก่ สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ สภาพและปัญหาเกี่ยวกับการใช้องค์ความรู้เชิงพื้นที่ และสภาพปัญหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ในด้านปัจจัยเบื้องต้นหรือปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินการในอนาคต อุปสรรคในการทำงาน ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข เครื่องมือในการสัมภาษณ์ กำหนดประเด็นและข้อคำถามที่จะใช้ประกอบด้วยการประเมินบริบท หรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) และการ ประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) และแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินความคุ้มค่าการประเมิน ใน 3 มิติ ได้แก่ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และ ผลกระทบ และมีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ (Phone Interview) เป็นเครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกในกรณีที่พบว่ามีประเด็นข้อมูลเพิ่มเติมที่เกิดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกยังไม่สมบูรณ์

4. การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการยืนยันข้อเท็จจริงจากครูที่ฝังตัวอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและผู้เรียนที่นำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า ได้แก่ 1) การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน เช่น การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร จากบุคคล จากการบันทึกภาคสนาม และ 2) ใช้วิธีการเก็บรวมรวมที่ต่างกัน ได้แก่ การศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการตรวจสอบข้อมูล ด้วยการจำแนกข้อมูลอย่างเป็นหมวดหมู่ไว้ 2 ส่วน คือ ข้อมูลที่เป็นทัศนะที่เป็นความคิดเห็น (Evaluative Data) และข้อมูลที่เป็นรายละเอียดเชิงบรรยาย (Descriptive Data) แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ในตรงกับสภาพความเป็นจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มดำเนินการโดยนัดหมายกับครูและผู้เรียนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้เล่าเรื่อง ประสบการณ์ที่ได้นำองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาไปปฏิบัติจริง ทัศนคติ มุมมองการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อการพึ่งตนเอง การสื่อสารแบบกันเองด้วยความเคารพผู้ให้ข้อมูล การให้เกียรติ การมีความเป็นกัลยาณมิตรและขออนุญาตบันทึกภาพ บันทึกเสียง การพูดคุยไม่มีชี้นำแต่เป็นการรอคำตอบจากความเต็มใจของผู้ให้ข้อมูล โดยนำคำตอบตามสภาพจริงที่ครูกำลังปฏิบัติงานอยู่มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงหาประเด็น (Thematic Analysis) โดยอ่านข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อจัดกลุ่มข้อมูลที่เหมือนกันหรือสัมพันธ์กันและหาประเด็นร่วมเพื่อหาข้อมูลมาสนับสนุนองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนเพื่อให้ผลงานวิจัยมีความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) และนำเสนอข้อมูลที่ได้กับผู้ให้ข้อมูลได้ยืนยันและเพิ่มเติมในข้อมูลที่ยังขาดหายไปเพื่อให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งนำข้อมูลที่ศึกษาเอกสารและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพจริงจากการสังเกตภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มมาจัดระบบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ การให้ความหมายกับข้อมูล โดยตีความจากข้อมูลที่ได้ให้ออกมาเป็นคำสำคัญหรือข้อความที่สื่อความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมา แล้วสร้างข้อสรุปและหมวดหมู่จากข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นลักษณะตีความเพื่อหาความหมายหรือแปลความหมายที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัย (สุภางค์ จันทวานิช,2550; ชาย โพธิสิตา,2559)

ผลการวิจัย

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงได้ค้นพบแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การนำไปใช้ในพื้นที่โครงการหลวง ประกอบด้วย 3 หลักการ หรือเรียกว่า “AIS Approach” ได้แก่ 1) การเข้าใจองค์ความรู้เชิงพื้นที่ (A: Area-based Knowledge Understanding) เป็นการดำเนินการเพื่อปรับฐานคิดในระยะเริ่มต้นตามกรอบระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2550-2552) โดยมีกิจกรรมการสร้างองค์ความรู้ร่วมกับเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันที่เกี่ยวกับกับการพัฒนาชุมชนพื้นที่สูง ได้แก่ มูลนิธิโครงการหลวง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย และสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)การค้นหาแนวทางเพื่อสร้างเครือข่ายเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ การพัฒนานวัตกรรมการถ่ายทอดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การพัฒนาแนวทางการทำงานเชิงระบบแบบมีส่วนร่วม การผลิตสื่อองค์ความรู้โครงการหลวง การสนับสนุนครุภัณฑ์ การพัฒนาบุคลากรทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ และการบูรณาการองค์ความรู้โครงการหลวงสู่แผนปฏิบัติการ

ในชุมชน 2) การเข้าถึงพื้นที่เชิงบูรณาการ (I: Integrated Area Connecting) เป็นการเสริมสร้างและพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนตามกรอบระยะเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2552-2555) โดยมีกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้เชี่ยวชาญที่ปฏิบัติงานในโครงการหลวง การพัฒนาแกนนำอาสาเพื่อเป็นสร้างทีมงานขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน การนำองค์ความรู้สู่การปฏิบัติในพื้นที่โครงการหลวง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการถ่ายทอดองค์ความรู้ตามศาสตร์พระราชา และการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อขยายแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชนที่สามารถประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชากับวิถีชีวิตของผู้เรียน 3) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (S: Sustainable Development) เป็นการถอดบทเรียนการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ในทุกมิติจากการถ่ายทอดความรู้ตามศาสตร์พระราชาโดยมีการดำเนินงานตามกรอบระยะเวลา 4 ปี (พ.ศ. 2556-2559) โดยมีกิจกรรมการทบทวนกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ การทบทวนสื่อองค์ความรู้ของโครงการหลวง การทบทวนความจำเป็นของวัสดุครุภัณฑ์ การเสริมพลังอำนาจให้ผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรสามารถถ่ายทอดความรู้ตามศาสตร์พระราชาที่ได้ปฏิบัติจริงในชุมชน การจัดการความรู้ศาสตร์พระราชาสู่การขยายผลเพื่อส่งเสริมพลเมืองวิถีเขียวให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งผลการดำเนินการทั้ง 3 หลักการได้ค้นพบกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ตามศาสตร์พระราชาจำนวน 7 ขั้น คือ 1) การศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ 2) การคัดเลือกพื้นที่พัฒนาแบบเวทีประชาคม 3) การออกแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ 4) การตรวจสอบผลผลิตของการพัฒนาเชิงพื้นที่ 5) การประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนาเชิงพื้นที่ 6) การสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชา และ 7) การพัฒนาศักยภาพพลเมืองในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงเพื่อการส่งเสริมการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

2. องค์ความรู้ศาสตร์พระราชาที่ผู้เรียนนำไปใช้สู่การผู้สร้างแนวปฏิบัติที่ดีในชุมชน พบว่า ผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงได้ ค้นหา พัฒนา สร้างกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีศักยภาพในการเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ผลการศึกษาข้อมูลภาคสนามแบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วนำข้อมูลสังเคราะห์เพื่อถอดเป็นบทเรียนสามารถกำหนดเป็นองค์ประกอบได้ 5 หลักการในการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่โครงการหลวง คือ 1) การวิเคราะห์บริบทเพื่อวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Context) 2) การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อความยั่งยืน (Input) 3) กระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดี (Process) 4) ผลผลิตของการถ่ายทอดความรู้ (Product) และ 5) องค์กรเพื่อการหนุนเสริมสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Supporting Agencies)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในพื้นที่โครงการหลวง มีประเด็นสำคัญเพื่อใช้อภิปรายผลดังนี้

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชนในชุมชนพื้นที่โครงการของครูได้ค้นพบค้นพบกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่สูง ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ 2) การคัดเลือกพื้นที่แบบเวทีประชาคม 3) การออกแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ 4) การตรวจสอบผลิตของการพัฒนาเชิงพื้นที่ 5) การประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนาเชิงพื้นที่ 6) การสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชา และ 7) การพัฒนาศักยภาพพลเมืองในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงเพื่อการส่งเสริมการพึ่งตนเองอย่าง

ยั่งยืน จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดความรู้นั้นครูคือผู้เรียน (Teachers as Learners) เพราะการถ่ายทอดความรู้เป็นประสบการณ์ที่จะต้องเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนซึ่งมีความซับซ้อนและต้องใช้เทคโนโลยีมาสนับสนุนในการจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้โครงการหลวงนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนบริบทของการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งกรอบคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นทางเลือกของการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสังคม (Social Economy) ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียว (Green Citizenship) เพื่อให้สามารถออกแบบการใช้ชีวิตประจำวันจากแบบเดิมสู่การใช้ชีวิตที่ถนอมรักษาคุณค่าสิ่งแวดล้อมที่จะนำความรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลง ดังที่ Nonaka (1994) ที่เสนอแนวคิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงสามารถอธิบายได้ตามขั้นตอนการจัดการความรู้และถ่ายโอนความรู้ตามแนวคิดวงจรความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ของ Nonaka and Takeuchi (1995) ประกอบด้วย 1) การกล่อมเกลาทางสังคม (Socialization: S) การนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติถือว่าเป็นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้จากบุคคลสู่บุคคลเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งแนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์จะเน้นที่การจัดการองค์ความรู้ภายในชุมชนสู่การสร้างสรรค์โดยผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรในพื้นที่มีความรู้ฝังอยู่ในตนเอง (Tacit Knowledge) รวมถึงองค์ความรู้ที่เกิดจากการผ่านประสบการณ์โดยตรงในวัยเด็ก เกิดการรับรู้ เรียนรู้ จากการบอกเล่าเรื่องราวของภูมิปัญญาชนในพื้นที่รวมทั้งเกิดจากการเรียนรู้จากการศึกษา ค้นคว้า เพิ่มเติม ความรู้เหล่านี้ได้ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งจากการปฏิบัติในชุมชน การศึกษาดูงานในโครงการหลวง การเข้ารับการฝึกอาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Taweekul, Kamsiripiman, Mangkhang, Maneekul and Siwarom (2015) ที่ค้นพบว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรแบบมีส่วนรวม (FTFL: Farmer to Famer Learning) เป็นเวทีถ่ายทอดประสบการณ์ที่นำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริงและสร้างพื้นที่เพื่อส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คนที่มีประสิทธิภาพ 2) การสกัดความรู้เพื่อสังคม (Externalization) เป็นการดึงความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) อาทิ ตำรา คู่มือ ชุดฝึก ที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อพัฒนาชุมชนผ่านการเขียนแผนชุมชนตามศักยภาพชุมชน การเล่าเรื่องประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากบรรพบุรุษของตนเองในการแก้ปัญหาชุมชน การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง การนำพิธีกรรมและทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์และส่งเสริมการแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 3) การจัดระบบเพื่อถ่ายทอดความรู้ (Combination) เป็นการรวบรวมความรู้ที่ได้จากหนังสือ การศึกษาดูงาน การสาธิต มาสร้างเป็นนวัตกรรมใหม่ในการทำงาน การปรับรูปแบบการเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นการเกษตรแบบผสมผสาน การจัดการน้ำเพื่อทำนาขั้นบันไดทดแทนการปลูกข้าวโพด การปลูกกาแฟในไร่เหมี้ยงและในป่าดิบเขา การเลี้ยงหมูหลุม การอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อเพิ่มมูลค่าน้ำผึ้งป่า 4) การสร้างพื้นที่แบ่งปันความรู้ (Internalization) เป็นการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปพัฒนาอาชีพได้จริงในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษานอกระบบของประเทศไทยที่ยังคงให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโดยมุ่งการให้ความรู้เพื่อการประกอบอาชีพที่จัดให้ผู้เรียนมีเนื้อหาที่หลากหลาย ตามความต้องการของตลาดแรงงานมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีทางเลือกมากยิ่งขึ้น ทั้งที่จัดโดยภาครัฐและเอกชนซึ่งผู้เรียนสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างรายได้นำมาพัฒนาเป็นอาชีพทั้งแบบชั่วคราวและถาวร

ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนสามารถสร้างอาชีพในท้องถิ่นได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553); ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล, 2559)

ทั้งนี้ในการสร้างอาชีพของผู้เรียนนั้นจำเป็นต้องมีการประเมินผล และติดตามผลหลังจากใช้องค์ความรู้และผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติได้สำเร็จผลอย่างยั่งยืนหรือไม่ มีอุปสรรคอย่างไร และมีการจัดกรรมเวทีเพื่อนำเสนอผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อให้เกิดเครือข่ายและเกิดการ แลกเปลี่ยนร่วมกันมากขึ้นทั้งในระดับพื้นที่และและในโลกออนไลน์ ซึ่งการนำความรู้ที่ไปปฏิบัติจริงความรู้ใหม่เกิดและประยุกต์ใช้ในตัวคน และความรู้เหล่านี้ถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นๆ เป็นการถ่ายโอนความรู้ (Knowledge Transfer) โดยการถ่ายโอนความรู้นั้นเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการทำ 2 แบบ คือ การส่งผ่าน (Transmission) และ การซึมซับ (Absorption) กล่าวคือ มีการส่งความรู้ไปให้ผู้รับที่มีศักยภาพในการรับ และผู้รับก็ซึมซับความรู้นั้นไว้ และมีการใช้ความรู้นั้นสร้างประโยชน์ด้วยนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ต้องการให้ “ผู้เรียนคือผู้สร้าง (Learners as Makers)” (Dewey, 1963) เช่นเดียวกับแนวคิดของ วิจารณ์ พานิช (2547) ที่ได้อธิบายอย่างสอดคล้องกันว่าการถ่ายทอดความรู้นั้นเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน และกว้างขวาง จึงต้องมีการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูล เพื่อสร้างเป็นความรู้โดยใช้เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นตัวช่วยจัดการ หลังจากนั้นต้องมีการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ ความพยายามใน การจัดการความรู้จะไม่ประสบผลสำเร็จ ทั้งยังต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งสำหรับช่วยแนะนำวิธีประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

2. แนวปฏิบัติที่ดีของผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรได้พัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง ประกอบด้วย 5 หลักการ คือ 1) การวิเคราะห์บริบทเพื่อวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Context) 2) การหนุนเสริมเพื่อความยั่งยืน (Input) 3) กระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดี (Process) 4) ผลผลิตของการถ่ายทอดความรู้ (Product) และ 5) องค์กรเพื่อการหนุนเสริมสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Supporting Agencies) เพื่อผลิตอาหารที่พอเพียงในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kintz (2011) ที่ได้เสนอหลักการจัดการการศึกษาเพื่อรับใช้ชุมชน (Community Engagement in Education) โดยยึดหลักการศาสตร์พระราชาในการพัฒนาอุปนิสัยการพึ่งตนเอง “อยู่อย่างพอเพียง” เพื่อให้เกิดขึ้นได้จริงกับผู้เรียนในสภาพแวดล้อมต่างบริบท โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพพลเมืองที่จะขยายผลไปสู่ผู้เรียนที่เกี่ยวข้องในทุกระดับให้สามารถเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning) ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นพลเมืองเข้มแข็งตามที่กำหนดไว้ในเป้าหมายของการจัดการศึกษาชาติเพื่อให้เข้าถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เชื่อมโยงหลักสูตรและการเรียนการสอนระหว่างระดับการศึกษาพื้นฐานกับอุดมศึกษาให้สนับสนุนซึ่งกันและกัน พัฒนาเครื่องมือและสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน พัฒนาฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่สนับสนุนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างเป็นระบบ เผยแพร่และ “ตอกเสาเข็ม” ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง พร้อมๆ กับขยายผลสู่ผู้ปกครองและชุมชน ผลลัพธ์ของศาสตร์พระราชชาจึงมุ่งเน้นให้เกิดแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนชุมชนเป็น “ผู้ขับเคลื่อน” ได้ร่วมคิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือทำ รับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหา เกิดความรู้สึกของ

“ความเป็นเจ้าของร่วมกัน”บนพื้นฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกันบูรณาการองค์ความรู้และหนุนเสริมแนวปฏิบัติที่ดีขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างมีความสุข (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธาพร บำรุงยา และวุฒิชาติ สุนทรสมัย (2558) ที่พบว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดศาสตร์พระราชานั้นจะต้องเน้นการพึ่งตนเอง สร้างเครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน นำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราชาที่มีการดำเนินธุรกิจอย่างเป็นธรรมต่อผู้บริโภค พนักงาน สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจน เน้นการพัฒนาบุคลากรด้านจิตใจและคุณธรรมที่พัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์โดยใช้ วัตถุดิบและแรงงานจากในท้องถิ่น มีการขยาย กิจการอย่างรอบคอบและมีภูมิคุ้มกันโดยคำนึงถึง การรักษาสิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยรอบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2555)

สำหรับการศึกษาของ Smith (2005) ที่เสนออย่างสอดคล้องกันว่าการสร้างพื้นที่เศรษฐกิจเชิงสังคมเป็นกลยุทธ์สำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการเป็นพลเมืองวิถีเขียวที่สามารถแสดงออกเพื่อสร้างความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมตามบริบทชุมชนและสิทธิขั้นพื้นฐานได้ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นได้สอดคล้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีเขียวตามศาสตร์พระราชาไว้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) แนวทางด้านนิเวศวิทยาโดยให้ความสำคัญกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและเน้นเรื่องความยั่งยืนของการทำงานและประสิทธิภาพของระบบนิเวศ เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว ทั้งนี้เพื่อส่งมอบทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ และทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิ ปัจจัยการผลติและสินค้าต่างๆ ให้คนในอนาคตได้ใช้ประระโยชน์อย่างยั่งยืน 2) แนวทางสังคมซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมและกลุ่มชนระดับต่างๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่สำคัญ คือ การรักษาคุณภาพชีวิตของพลเมืองให้ดีขึ้นอย่างยาวนาน 3) แนวทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการถนอมรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างการผลิต การบริโภค การพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวคิดของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าควบคู่กับการพัฒนาเพื่อการแข่งขันได้ในระดับโลก หรือที่เรียกว่า “การพัฒนาแบบสองแนวทางหรือคู่ขนาน (Dual Track Development: DTD)” จึงเป็นการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจในบริบทพื้นที่สูงให้เข้มแข็งโดยที่เศรษฐกิจทั้งสองแนวทางนี้จะต้องมีความเชื่อมโยงและพร้อมที่จะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน (Local Link, Global Reach) เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดเวลาที่ต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การคำนึงปัจจัยที่เอื้อต่อการผลิตที่มีคุณภาพ อย่างต่อเนื่องและสอดรับการเปลี่ยนแปลงจึงต้องสร้างพลเมืองวิถีเขียวเพื่อให้เกิดความตระหนักในการผลิตและบริโภคที่คุ้มค่า มีประสิทธิภาพประหยัด และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือที่มีลักษณะเรียกว่า “Green Productivity” ที่มีการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการอนุรักษ์ (Conservation) การฟื้นฟูและรักษา (Rehabilitation) สะท้อนให้เห็นการผลิตและการบริโภคในระดับที่สมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่ต้องการความต่อเนื่องของการพัฒนาพลเมืองวิถีเขียวที่มีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ่งผลการศึกษาของ สุเทพ ศรีบุญเพ็ง และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2558) ที่ค้นพบว่าการนำศาสตร์พระราชาไปใช้นั้นสามารถสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยคนในองค์กรมี

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

คุณลักษณะที่มีความรักและการทุ่มเทถึงแม้จะประสบปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่มาจากปัจจัยภายนอกก็ตาม การมีภูมิคุ้มกันของบุคคลที่ทำงานด้วยความตระหนักจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ข้อค้นพบในการวิจัยยังได้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2558) ที่รายงานว่า ผู้เรียนที่นำศาสตร์พระราชาไปปฏิบัติได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้วิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะวิชาชีพ โดยเฉพาะในเรื่องเกษตรกรรม สหกรณ์อาชีพ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่น โดยที่นักเรียนสามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เป็นแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมทุกประเภท ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งไม่ใช่เรื่องของการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เท่านั้น หากแต่สามารถใช้ได้ในทุกมิติของการดำรงชีวิต และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งผู้เรียนมีคุณลักษณะเด่นชัดหลายประการเช่น ความขยัน การประหยัดและความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีวินัย ซื่อสัตย์รับผิดชอบ อดทนและมีเหตุผล ดังข้อมูลการศึกษาที่พบในชุมชนบ้านห้วยไทร จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีแนวปฏิบัติที่ดีในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำข้าวไร่มาเป็นการทำนาขั้นบันไดเพื่อแก้ปัญหาการผลิตข้าวไม่พอกิน ซึ่งการปรับพื้นที่มาเป็นนาขั้นบันไดได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาทำฝายเก็บน้ำเติมเต็มความสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำและนำไปสู่การปลูกกาแฟในป่าที่ชุมชื้นและครูใน ศูนย์การเรียนรู้ยังได้รับรางวัล “ครูเจ้าฟ้า กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์” ชุมชนมีการปรับเปลี่ยนป่าชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่แหล่งเรียนรู้ “วนเกษตร” ที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์เพื่อเป็นคลังอาหารและสร้างรายได้เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน การสร้างครูเพื่อชุมชนพื้นที่สูงได้สะท้อนให้เห็นว่า “ครูคือผู้นำการเปลี่ยนแปลงชุมชน (Teachers as Agents of Community Change)” อย่างแท้จริง (ชรินทร์ มั่งคั่ง และคนอื่นๆ, 2559) ฉะนั้น “ศาสตร์พระราชา” จึงเป็นการนำคุณค่าองค์ความรู้เชิงสหวิทยาบุคคลสำคัญของโลกสู่การสร้างสำนึกสาธารณะเพื่อการเปลี่ยนแปลงวิธีของพลเมืองให้มีส่วนร่วมในการสร้างความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่แสดงถึงการศาสตร์การสอนแนวใหม่ (Advance Pedagogy) ที่มีลักษณะเชิงนวัตกรรมการสอนและการเรียนรู้ในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวให้มีจิตสำนึกดี (Mindfulness) ที่มุ่งให้เกิดพลังของการมีส่วนร่วมจากพลเมืองทุกภาคส่วน “สร้างภูมิคุ้มกันความดี” ที่เกิดจากชาวบ้านภายในชุมชนที่แสดงความเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกันผ่านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เคารพการคิดผู้อื่นด้วยเหตุผล ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองและมีคุณภาพชีวิตอย่างสมดุลบนพื้นฐานของการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อคนทั้งมวล

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบการถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของผู้เรียนในพื้นที่โครงการหลวง ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อนำไปใช้

1.1 ผลการวิจัยพบว่าการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาอาชีพที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนยังมีน้อยและขาดความหลากหลายดังนั้นควรการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้ชุมชนได้มีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่หรือแผนชุมชนวิถีเขียว (Green Community Plan) โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เป็นระบบและต้องมีกลไกที่สร้างให้ผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรเกิดสำนึกร่วมที่เกิดจากพลังภายในของชุมชนโดยมีสถาบันการศึกษา

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงและมูลนิธิโครงการหลวงร่วมมือหนุนเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือโดยให้ผู้เรียนในชุมชนเป็นผู้นำสำคัญในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ตามศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติจริงและแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1.2 ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรในชุมชนยังขาดการบูรณาการองค์ความในชุมชนเพื่อสร้างสรรค์การใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่เพื่อแก้ปัญหาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองในระยะยาวได้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ควรจัดโครงการพัฒนาบุคลากรและเกษตรกรให้มีองค์ความรู้บูรณาการตามศาสตร์พระราชาไปสู่การปฏิบัติจำเป็นต้องมีกระบวนการเชิงระบบบนพื้นฐานของการพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงได้นำไปเป็นกรอบคิดในการสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่โครงการหลวง คือ การพัฒนาต้องมีแผนและต้องเริ่มจากทุนชุมชน การกำหนดระยะเวลาเพื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนเกิดแนวปฏิบัติที่ดี การปรับเปลี่ยนวิธีการของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นผู้กระตุ้นหนุนเสริมให้เกิดการใช้องค์ความรู้ของโครงการหลวงสู่การแก้ปัญหาให้ชุมชนเข้มแข็งและผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรคุณธรรมสามารถพึ่งตนเองได้

1.3 ผลการวิจัยพบว่าการผลิตครูยังขาดการเชื่อมโยงเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความเป็นพลเมืองวิถีเขียวจึงควรมีการพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาทักษะทางวิชาชีพของนักศึกษาวิชาชีพครูให้มีความสามารถในการส่งเสริมผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรคุณธรรมในพื้นที่โครงการหลวงได้เห็นความสำคัญของเกษตรกรรมทางเลือก หรือ การเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ หรือการเกษตรแบบองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจที่ใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจเชิงสังคม (Social Economy) ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย สร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยววนเกษตรที่เป็นตัวแบบในการผลิตอาหารที่ให้คุณค่าต่อสังคมมากการการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1.4 ผลการวิจัยยังขาดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของพลเมืองวิถีเขียว ดังนั้นสถาบันการผลิตครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีเวทีเครือข่ายให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของพลเมืองวิถีเขียว (Green Citizens) ที่เกิดจากการนำองค์ความรู้ตามศาสตร์พระราชาไปใช้ในพื้นที่โครงการหลวงเพื่อให้ผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรสามารถพัฒนาสัมมาอาชีพและสร้างรายได้กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development Approach) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) ฐานชุมชนปฏิบัติการซึ่งเป็นหัวใจหลักของการดำเนินการพัฒนา 2) ฐานพี่เลี้ยงซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้โครงการหลวงและเป็นผู้สร้างความร่วมมือสร้างพื้นที่แบ่งปันองค์ความรู้และจัดหาความเชี่ยวชาญและแหล่งเรียนรู้ต้นแบบให้กับผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง และ 3) ฐานสนับสนุนความรู้เชิงวิชาการ ซึ่งเป็นองค์กรที่สามารถพัฒนาเป็นสถานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครูในพื้นที่ที่ถ่ายทอดให้ความรู้เชิงกระบวนการ การจัดการความรู้ รวมทั้งเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีและนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สามารถนำองค์ความรู้และผลผลิตมาต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนที่เป็นเกษตรกรสามารถนำศาสตร์พระราชาไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ การนำสินค้าชุมชนสู่ตลาดออนไลน์ การเสนอทุนทรัพยากรชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว อาทิ การท่องเที่ยววนเกษตรคุณธรรมพืชผักสร้างสุข การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีเกษตรพื้นบ้าน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การเรียนรู้ศาสตร์พระราชาของผู้เรียนที่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้จริงในชุมชนพื้นที่โครงการหลวงจึงควรการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของศาสตร์พระราชาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวและคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในสถานศึกษาบริเวณพื้นที่โครงการหลวงของประเทศไทย

2.2 การถ่ายทอดความรู้ศาสตร์พระราชาได้ค้นพบรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เน้นการพัฒนาอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ จึงควรวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในพื้นที่โครงการหลวงต่างบริบทของประเทศไทย

2.3 การถ่ายทอดองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้ค้นพบแนวปฏิบัติที่ดีในชุมชนพื้นที่โครงการหลวง ภาคเหนือ จึงควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโรงเรียนในพื้นที่โครงการหลวงของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ชนกนารถ บุญวัฒนะกุล. (2559). แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับประเทศไทย. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร** ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม): 984-1004.

ชนิดา ชิดบัณฑิตย์. (2550). **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2559). **อนาคตวิทยา: ทฤษฎีและเทคนิคการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา.** เชียงใหม่: โรงพิมพ์ไดมอนด์ กราฟิก กรุ๊ป.

ชรินทร์ มั่งคั่ง และคนอื่นๆ (2559). **โครงการถ่ายทอดความรู้โครงการหลวงและพัฒนาศักยภาพชุมชนบนพื้นที่สูง.** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน).

ชาย โพธิสิตา. (2559). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนพับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

วิจารณ์ พานิช. (2547). **สถานศึกษากับการจัดการความรู้เพื่อสังคม.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร และกุมารี ลาภอาภรณ์. (2559). กระบวนการจัดการความรู้ผ่านการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนฮากกาออนไลน์: ความสำเร็จและความท้าทาย. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม** ปีที่ 35 ฉบับพิเศษ (มกราคม-มิถุนายน): 203-225.

สถาบันพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา. (2548). **การจัดการความรู้ในสถานศึกษา.** กรุงเทพฯ : ครุสภาลาดพร้าว.

สถาบันวิจัยพัฒนาเพื่อการเรียนรู้. (2549). **เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ เรื่อง การรับรองวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการจัดการคุณภาพการศึกษาโครงการระบบดีโรงเรียนมีคุณภาพ.** วันที่ 25 – 27 พฤษภาคม 2549 ณ โรงแรมบางกอกพาเลส กรุงเทพมหานคร.

สมชัย จิตสุชน. (2560). **ศาสตร์พระราชากับพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ (ทีดีอาร์ไอ).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). **จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า 1 ทศวรรษ.** กรุงเทพฯ: บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). **การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). **บทเรียนจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ฉบับสังเคราะห์).** กรุงเทพฯ :บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). **คู่มือการจัดการความรู้ในองค์กรการศึกษา.** นนทบุรี: โรงพิมพ์ทำปกเจริญผล.

สุเทพ ศรีบุญเพ็ง และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2558). การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจของร้านชัยเจริญเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลดอนกำยาน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Slipakorn University บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร** ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 1377-1392.

สุธาพร บำรุงยา และวุฒิชาติ สุนทรสมัย. (2558). การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของผู้ผลิตและจัดจำหน่ายเกษตรอินทรีย์ภายใต้สัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานของประเทศไทย. **วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา** ปีที 4 ฉบับที่ 1: 72-87.

สุภางค์ จันทวานิช. (2550). **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2542). **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2560). **ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.** เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม. เข้าถึงได้จาก http://www.mfa.go.th/main/th/news3/6888/78941

อรทัย มูลคำ. (2554). **Best Practices แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ: สำหรับการพัฒนาระบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของโรงเรียนดีประจำอำเภอ (โรงเรียนในฝัน).** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2560). **เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา: วิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.** เข้าถึงเมื่อ 16 ธันวาคม. เข้าถึงได้จาก https://mgronline.com/daily/detail/9600000103010

ภาษาต่างประเทศ

College of Social Innovation Rangsit University. (2017). **Bangsaen Declaration on the 1st Symposium on King Bhumibol's Science: Critical Implications for Global Sustainability Movement.** Accessed December 1, 2017. Available from http://www.kbsci2017.com/document/BangsaenDeclaration.pdf

Dewey, J. (1963). **Experience and Education.** New York: Collier.

Kintz, G. (2011). **This First Principles: Community Engagement in Education Programs.** Washington, DC: USAID.

Lewin, K. (1951). **Field Theory in Social Science**. New York: Harper.

Marquardt, M. J. (1996). **Building the Learning Organization.** New York: McGraw-Hill.

Nonaka, I. (1994). A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation**. Journal of** Organization Science 5, 1:14-37.

Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995). **The Knowledge Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation.** New York: Oxford University Press.

Smith, G. (2005). Green Citizenship and the Social Economy. **Journal of Environmental Politics** 14, 2: 273-289.

Taweekul, K.,Kamsiripiman, k.,Mangkhang, C.,Maneekul, J., Siwarom,S. (2015). Dissemination a Model of Farmer-to-Farmer Learning Process (FFLP) and Its Technologies to Local Administration Organizations for Improving the Agricultural Extension Service. **Journal of Advanced Science Letters** 21, 2:162-164(3).